

คำแถลง

ความจริงที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจะต้องระลึกและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณตลอดไป คือ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริให้จัดตั้งสถาบันการศึกษาชั้นสูงของประเทศ เนื่องในวโรกาสรัชม้งคลาภิเษกสมโภช ด้วยพระราชดำรินี้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยขึ้น เป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูงแห่งแรกของประเทศไทย อันถือได้ว่าเป็น ทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาของชาติที่สำคัญ จึงกล่าวได้ว่า จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยถือกำเนิดจากสถาบันพระมหากษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี ในวโรกาสรัชม้งคลาภิเษกสมโภชของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในปีพุทธศักราช ๒๕๓๑ นี้เป็นโอกาสสำคัญที่ประชาชนไทย โดยเฉพาะจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่ได้เฉลิมฉลอง วโรกาสรัชม้งคลาภิเษกสมโภชของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ด้วยความผูกพันพิเศษของพระราชพิธีรัชม้งคลาภิเษกกับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนี้ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยโดยสภามหาวิทยาลัยเห็นว่าเป็นการสมควรยิ่งที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจะใช้โอกาสแห่งพระราชพิธีรัชม้งคลาภิเษกนี้ แสดงความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณต่อพระมหากษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรีและพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ที่ทรงอุปถัมภ์อาราธนาของประชาชนและประเทศชาติไทยเป็นการพิเศษ ดังนั้นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจึงจัดทำโครงการต่างๆ ขึ้นเพื่อแสดงถึงความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้น

โครงการศึกษาแนวพระราชดำริด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (ควบคู่กับโครงการศึกษาแนวพระราชดำริด้านการเมืองการปกครองของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดย รองศาสตราจารย์ ดร.กนก วงษ์ตระหง่าน) เป็นโครงการสำคัญโครงการหนึ่งที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมอบให้ ศาสตราจารย์ ดร.ไกรยุทธ ชีรตยาคินันท์เป็นผู้ศึกษาโดยผ่านสถาบันไทยศึกษา ด้วยความมุ่งหวังว่าแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นี้ช่วยชี้แนวคิดให้แก่บัณฑิตนักศึกษา และนักวิชาการทางด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตลอดจนประชาชนทั่วไปได้เข้าใจถึงระบบคิดและองค์ประกอบของทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ ยิ่งกว่านั้น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมุ่งหวังต่อไปอีกว่า แนวพระราชดำริด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นี้จะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนวิธีการเรียนการสอนและสาระที่อบรมสั่งสอนในหลักสูตรวิชาแขนงต่างๆ ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจะได้ดำเนินการต่อไปเพื่อให้ได้มาซึ่งถาวร อันถือได้ว่าเป็นองค์ประกอบหลักที่จะส่งผลให้เกิดสภาพที่จัดเป็น “จุดเปลี่ยน” สำคัญอีกครั้งหนึ่งของประเทศชาติที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยพึงจะกระทำได้

การศึกษาแนวพระราชดำริด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ของศาสตราจารย์ ดร.ไกรยuth ธีรตยาภินันท์ ดังที่ปรากฏเป็นหนังสือนี้ย่อมจะเป็นหลักฐานที่ดีอีกชิ้นหนึ่งที่จะยืนยันถึงความตั้งใจและความพยายามของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่จะแสดงความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในวโรกาสรัชม้งคลาภิเษกสมโภช แนวพระราชดำริที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้จะเป็นเอกสารวิชาการที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการเพิ่มพูนความเข้าใจความรู้ความเข้าใจในเรื่องคุณภาพคนไทยที่ควรจะเป็น แก่นิสิตนักศึกษาทุกระดับ ตลอดจนคนไทยกลุ่มอื่นๆ ไปอีกนาน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้นที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้อัญเชิญพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสต่างๆ มาแสดงในหนังสือนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยขอขอบคุณสถาบันไทยศึกษา เจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายและระดับที่ช่วยดำเนินการและจัดทำหนังสืออันมีค่านี้ปรากฏออกมาได้จนเป็นผลสำเร็จ โดยเฉพาะศาสตราจารย์ ดร.ไกรยuth ธีรตยาภินันท์ ที่ใช้ความอุตสาหวิริยะ ศึกษาแนวพระราชดำริอย่างละเอียดรอบคอบ และเป็นระบบ สมดังความตั้งใจของมหาวิทยาลัยที่จะถวายความจงรักภักดีและแสดงความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในวโรกาสพระราชพิธีรัชม้งคลาภิเษกสมโภชนี้

ศาสตราจารย์ ดร.เกษม สุวรรณกุล
อธิการบดี

คำนำ

การศึกษาเรื่อง “แนวพระราชดำริด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” เป็นการศึกษาเพื่อเฉลิมพระเกียรติของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในวโรกาสมหามงคลสมัยพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก ที่พระองค์ได้เถลิงถวัลยราชสมบัติยาวนานยิ่งกว่าพระมหากษัตริย์องค์ใดๆ ในประวัติศาสตร์ไทย การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มีความหมายได้หลายแนวสุดแล้วแต่จุดเน้นของผู้ใช้คำหรือศึกษาเรื่องดังกล่าว และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ก็กระทำได้หลายวิธี และทำได้หลายๆด้าน การศึกษาแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงต้องกำหนดทัศนพิสัย (perspective) และขอบเขตของการศึกษา ซึ่งจะได้อภิปรายรายละเอียดส่วนนี้ในตัวของรายงานการศึกษานี้ ทัศนพิสัยและขอบเขตของการศึกษาเป็นผลิตผลของผู้ทำการศึกษาโดยตรง

แต่ผลิตผลเช่นนี้มิได้กำหนดขึ้นอย่างตามยถากรรม หากแต่งตั้งอยู่บนรากฐานแห่งวิชาการตลอดเวลา กล่าวคือ การศึกษานี้ได้พยายามอาศัยหลักวิชาการให้มากที่สุด ลักษณะของการศึกษาตลอดจนลักษณะของการนำเสนอ (presentation) เรื่องราวที่ศึกษา ได้อาศัยวิธีวิทยา (methodology) สังคมศาสตร์ มีการกำหนดกรอบการศึกษาโดยอาศัยระบบตรรก (logic) ซึ่งควบคุมเนื้อหาที่นำเสนอในรายงานการศึกษานี้ โดยลักษณะของการศึกษาแทนที่สาระของรายงานนี้จะอาศัยข้อมูลจากการสังเกตระดับพฤติกรรม/ปรากฏการณ์เป็นหลัก รายงานนี้กลับอาศัยข้อมูลจากพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาพระราชทานให้แก่คนไทยกลุ่มต่างๆ ในโอกาสต่างๆ ตลอดช่วงเวลาที่พระองค์ได้ทรงเป็นพระประมุขของประเทศไทย (๑๕ เล่มด้วยกัน ไม่นับปี ๒๕๓๐-๒๕๓๑) เป็นข้อมูลหลัก โดยนำแนวคิดและปรัชญาที่ปรากฏอยู่ในพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทมารวบรวมและเรียบเรียงให้เป็นระบบความคิดที่มีความเกี่ยวเนื่องกันในเชิงตรรก ในขณะเดียวกันก็ให้ความหมาแแกนเรื่อง (theme) ที่ใช้ผูกกระบวนความคิดดังกล่าว

ในเชิงนี้เองที่ทำให้ผลงานการเรียบเรียงแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นี้ มีลักษณะที่แตกต่างไปจากผลงานเฉลิมพระเกียรติอื่นๆ ที่ได้มีการเรียบเรียงขึ้นมา (ยกเว้น ผลงานของ ดร. กนก วงษ์ตระหง่าน ซึ่งเป็นผลงานอีกชิ้นหนึ่งของโครงการศึกษาเดียวกันนี้) ผลงานที่ท่านผู้อ่านกำลังถืออยู่นี้เกิดจากการศึกษาพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาททั้งหมดหลายๆรอบ จนเกิดความเข้าใจในเนื้อหาสาระ แล้วนำมาเรียบเรียงเป็นองค์เนื้อหาสาระที่มีกรอบความคิดกำกับอยู่ก่อนแล้ว จัดเป็นการประสานข้อคิดและหลักการต่างๆ ที่ปรากฏในพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาททั้งหมด จนเป็นระบบความคิดเกี่ยวกับการทำให้ทรัพยากรมนุษย์หรือคนมีคุณภาพ เป็นประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม ลำดับของแนว

พระราชดำริต่างๆของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่นำเสนอในรายงานการศึกษานี้ ไม่ได้สื่อความสำคัญก่อนหลังแนวคิดต่างๆแต่อย่างใด ลำดับการนำเสนอเกิดจากการตรรกเป็นสำคัญ

โดยที่ต้องการให้เป็นการนำเสนอระบบพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอย่างแท้จริง และไม่ใช่สิ่งที่ศึกษาจินตนาการเอาเองว่า เป็นระบบพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ลดโอกาสทางความคิดพลาดให้เหลือน้อยที่สุดเท่าที่อยู่ในวิสัยจักทำได้ วิธีเช่นนี้คือ การใช้ข้อความที่คัด (quote) โดยตรงจากพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัส แล้วนำมาเสนอเป็นส่วนเนื้อหาของรายงานการศึกษานี้ โดยหลีกเลี่ยงการตีความหมายว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริอะไรกันแน่ให้มากที่สุดเท่าที่หลีกเลี่ยงได้ แต่การนำเสนอเนื้อหาของพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาททั้งหลายมาต่อกันโดยไม่มีการผูกโยงเข้าด้วยกันย่อมสื่อสารและสื่อข้อคิดที่ผู้ศึกษาต้องการให้ผู้อ่านรับรู้ได้ยาก ดังนั้นจึงเกิดการจำเป็นในการเสนอข้อความที่คัดมาจากพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสโดยตรงในสองลักษณะด้วยกันเพื่อความราบรื่นของการสานความคิด

วิธีแรกคือ การคัดข้อความเป็นอย่างหน้าๆ จากพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสโดยตรง และจัดพิมพ์ในลักษณะที่แยกออกมาให้เห็นอย่างชัดเจน อันเป็นวิธีที่นิยมทำกันในการอ้างถึงพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว วิธีที่สอง การคัดข้อความจากพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทมาเรียงเรียงเป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหาโดยไม่แยกออกมาต่างหาก เว้นแต่การใช้ัญญูประกาศเพื่อให้เห็นข้อความพิเศษ วิธีนี้อาจใช้เนื้อหาจากพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทเป็นย่อหน้าๆหรือเป็นเพียงประโยคเท่านั้น อันเป็นวิธีที่ไม่ทำกันโดยปกติสำหรับการนำเสนอเนื้อหาของพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาท อย่างไรก็ตาม การใช้วิธีนำเสนอในสองลักษณะนี้ มีเจตนาที่สำคัญและบริสุทธิ์ใจ คือ การทำอย่างไรจึงจะสื่อสารระบบพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้อย่างชัดเจนมากที่สุด และกลมกลืนกันตลอดเท่าที่มีอยู่ในวิสัยจักกระทำได้ในขณะเดียวกัน ก็เป็นการอ้างแหล่งข้อมูลที่สำคัญ (authoritative) ที่สุด เพื่อยืนยันความถูกต้องของเนื้อหาหรือข้อสรุป และเป็นการรักษาบรรณสารของเนื้อหาความไปอย่างน่าเสียดาย การมีเนื้อหาจากพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโดยตรงจำนวนมากนั้น จักทำให้การสรุประบบพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยผูกประโยคของผู้ศึกษาเองสามารถได้รับการตรวจสอบพร้อมๆกันไปด้วย

แนวการนำเสนอลักษณะนี้ อาจมีปัญหาประการหนึ่ง ซึ่งสมควรอภิปรายให้กระจ่างในค่านานี้ด้วย เพื่อให้ลักษณะวิชาการของการศึกษานี้ประจักษ์ชัดยิ่งขึ้น กล่าวคือ ปัญหาของการใช้

เนื้อความจากพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทในลักษณะที่ “นอกบริบท (out of context) อันเป็นลักษณะที่สื่อความหมายผิดไปจากพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฐานของปัญหานี้เกิดจากข้อเท็จจริงที่ว่าพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ได้ทรงพระกรุณาพระราชทานให้แก่คณะบุคคลต่าง ๆ นั้น จะมีเนื้อความสอดคล้องกับโอกาส สถานการณ์ และภูมิหลังของกลุ่มบุคคลที่เข้าเฝ้าเพื่อรับพระราชทานพระราชดำรัสหรือพระบรมราโชวาทเสมอ

เพื่อวิเคราะห์ประเด็น “นอกบริบท” ได้ดียิ่งขึ้น ใคร่ขออภิปรายความหมายของ “บริบท” ในกรณีนี้เสียก่อนบริบทในกรณีนี้มีความหมายได้สองนัยด้วยกัน นัยที่หนึ่งก็คือ บริบทที่เป็นสถานการณ์เฉพาะกลุ่ม (บุคคล) และหรือเฉพาะโอกาสซึ่งมีภูมิหลังหรือกิจกรรม/เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกันไม่เหมือนกัน สำหรับในนี้และในกรณีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื้อความในพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทในบริบทของเฉพาะกลุ่ม/เฉพาะโอกาสนี้ ก็สอดคล้องกับความสนใจของกลุ่มบุคคลและสอดคล้องของโอกาส อันอยู่ในพระราชดุลพินิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

นัยที่สอง คือ บริบท (ของความคิด) ในภาพรวม อันประกอบด้วยระบบความคิดของผู้เป็นเจ้าของความคิดซึ่งก่อตัวขึ้นจากสภาพแวดล้อมต่างๆ กันภายในช่วงเวลาอันยาวนานของชีวิตของเจ้าของของความคิดนั้นๆ และการใช้ความคิดของบุคคลนั้นๆ ความคิดที่ก่อตัวเป็นทัศนคติของบุคคลผู้นั้นก็จะปรากฏออกมาทุกครั้งที่มีโอกาสในการแสดงความคิด และหรือการปฏิบัติตนเสมอ บนพื้นฐานของนัยที่สอง สามารถสรุปได้ว่า ถ้าเป็นการวิเคราะห์ผลงานหรือระบบความคิดของบุคคลในช่วงเวลาอันยาวนานพอสมควร โดยมีแกนเรื่องกำกับกับการวิเคราะห์แล้ว สถานการณ์ “นอกบริบท” จะบังเกิดได้ยากขึ้น นอกเสียจากความจงใจที่จะบิดเบือนสาระของเนื้อความที่คัดมาเสนอเท่านั้น

โดยที่การศึกษานี้ไม่ได้สนใจส่วนใดส่วนหนึ่งของพระราชดำรัสหรือพระบรมราโชวาทที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาพระราชทานให้แก่คณะบุคคลต่างๆ เป็นการเฉพาะ แต่มุ่งสนใจในระบบพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในส่วนที่เกี่ยวกับทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพตลอดช่วงเวลา ๔๑ ปีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงเป็นพระประมุขของประชาชนคนไทย สภาพที่ข้อความซึ่งคัดมาจากราชดำรัสและพระบรมราโชวาท จะอยู่ “นอกบริบท” จึงมีน้อยลงไปมากเมื่อวิเคราะห์จากทัศนพิสัยของระบบความคิด

นอกจากนี้แล้ว เมื่อวิเคราะห์เนื้อหาของพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้ละเอียดยิ่งขึ้น อาจกล่าวได้ว่าแม้เนื้อความส่วนหนึ่งจะสอดคล้องกับปริบท (กลุ่มบุคคล/โอกาส) ที่พระราชทานพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสดังกล่าว แต่ก็มีเนื้อความอีกส่วนหนึ่งซึ่งมีสาระที่ใช้ได้ทุกโอกาสและทุกกลุ่มบุคคล และเป็นส่วนที่สามารถผสมผสานกันเข้าเป็นระบบความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นอย่างดี

เพื่อประกันว่า สาระที่นำมาเรียบเรียงระบบพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนี้ ไม่ได้เป็นสาระที่ปรากฏเพียงครั้งเดียวในพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว การนำเสนอในรายงานศึกษานี้พยายามคัดเนื้อความที่สื่อสาระที่ตรงกันหรือใกล้เคียงกัน ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาพระราชทานในหลายๆ โอกาส ทั้งในช่วงเวลาที่ใกล้เคียงกันและที่ต่างปีกัน

อนึ่ง ในกรณีที่การศึกษานี้เสนอรายละเอียดเกี่ยวกับพระราชจริยวัตรและพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างระบบพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอันเป็นเรื่องนามธรรม กับการปฏิบัติพระองค์ในการจัดการกับพระราชภารกิจต่างๆ อันเป็นเรื่องรูปธรรมผู้ศึกษาก็พยายามนำเสนอแต่พระราชจริยวัตร และพระราชกรณียกิจที่มีการยืนยันได้ (verifiable) เพื่อป้องกันการนำเสนอในสิ่งที่อาจจัดเป็นความลำเอียงเฉพาะตัวของผู้ศึกษาเอง บนฐานของความคิดเช่นนี้ผู้ศึกษาจึงเรียบเรียงสาระของพระราชจริยวัตร และพระราชกรณียกิจที่ได้รับการยืนยันมาแล้วในรูปของปรากฏในเอกสารที่จัดและพิมพ์เผยแพร่แล้วในนามของส่วนราชการ และการเป็นผลงานที่เรียบเรียงคณะบุคคล และในกรณีที่เป็นเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับพระราชจริยวัตรและและพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็จะจำกัดเฉพาะที่เป็นข้อคิดเห็นของผู้ที่อยู่ใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาทเท่านั้น

การศึกษาในลักษณะข้างต้นมิได้มีจุดประสงค์เพียงเพื่อเล่าเรื่องราวของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นงานที่เน้นการวิเคราะห์ลักษณะวิชาการที่เป็นวัตถุวิสัย (objective) มากที่สุด เช่น ความพยายามใช้วิธีการคัดข้อความหรือประโยคจากพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทโดยตรง เป็นต้น ถึงกระนั้น การศึกษานี้ย่อมไม่สามารถป้องกันได้อย่างสมบูรณ์ที่จะไม่ให้ค่านิยมส่วนตัวของผู้ศึกษาสอดแทรกเข้าไปในการนำเสนอเนื้อหาของรายงานการศึกษานี้ อย่างน้อยที่สุด ผู้ศึกษาก็มีส่วนกำหนดประเด็นเกี่ยวกับความหมายและความครอบคลุมของสิ่งที่เรียกว่าทรัพยากรและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ประเด็นนี้กำหนดแกนเรื่อง que ผู้ศึกษาได้ใช้ในการรายงานผลการศึกษา นอกจากนี้แล้ว การกำหนดรายละเอียดของกรอบคิด (conceptual framework) ก็สะท้อนถึงทัศนคติของผู้ศึกษาและมีอิทธิพลต่อการเลือกสรรรายละเอียดของหลักคิด และปรัชญา

ต่างๆ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเพื่อการนำเสนอ รวมถึงการจัดกลุ่มข้อคิดเพื่อเรียบเรียงเป็นระบบขึ้นมา ส่วนการสรุปความเชิงประเมินรวบยอด รวมทั้งการเสนอแนะเพื่อปรับปรุงคุณภาพของคนไทยที่ปรากฏในส่วนท้ายของรายงานการศึกษานี้ ก็เป็นทักษะของนักวิชาการที่ได้มีโอกาสทำการศึกษาในเรื่องนี้ พ้นจากอิทธิพลส่วนตัวของผู้ศึกษาในลักษณะที่กล่าวถึงแล้ว ผู้ศึกษาก็ได้พยายามอย่างยิ่งยวดที่จะนำเสนอแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตามที่ปรากฏในพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสมากที่สุดเท่าที่ความสามารถทางวิชาการของผู้ศึกษาจะอำนวยให้

การศึกษาในลักษณะที่นำเสนอในรายการศึกษานี้ จัดเป็นความพยายามในส่วนของผู้ศึกษา ในฐานะที่เป็นนักวิชาการ ที่จะ “สร้างสรรค์” ผลงานวิชาการที่จะเป็นประโยชน์ต่อสังคมไทย และในกรณีเฉพาะหน้าอย่างน้อยก็มีคุณค่าในรูปของการสามารถชี้ให้เห็นข้อจำกัดที่ยังขึ้นในคุณค่าของระบบพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในส่วนที่เกี่ยวกับคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์ที่ปรากฏอยู่ในพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสของพระองค์ การเรียบเรียงระบบพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นความพยายามของผู้ศึกษาที่มีส่วนเอื้อให้คนไทยได้ซาบซึ้งในปรัชญาและหลักคิดของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอันมีคุณค่าโดยรวมที่ยิ่งกว่าการเพียงนำมารวบรวมไว้ด้วยกันในลักษณะปกติ หรือการนำมาอ่านเป็นท่อนๆ เท่านั้น นั่นคือ ผู้ศึกษาเชื่อในกรณีนี้ว่า “the whole is then the sum of parts” แม้จะเป็นความพยายามที่อาจหาญเกินไปและหมิ่นเหม่ต่อความผิดพลาดได้ง่าย แต่ผู้ศึกษาก็ได้เพียรพยายามที่จะทำได้ดีที่สุดด้วยความศรัทธา ด้วยความบริสุทธิ์ใจ และความซื่อตรงต่อเนื้อหาในพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ถึงกระนั้น แม้ผู้ศึกษาจะได้พยายามศึกษาเรื่องนี้อย่างสุดความสามารถที่มีอยู่ แต่ด้วยข้อจำกัดของระดับความสามารถและภูมิปัญญาของผู้ศึกษา คงสันนิษฐานได้ว่า รายงานการศึกษานี้อาจมีข้อผิดพลาด ข้อบกพร่องบางประการ ไม่นมากก็น้อย ในกรณีนี้ ผู้ศึกษาขออ้อมรับผิดเพียงผู้เดียว และที่สำคัญอย่างยิ่งคือ ผู้ศึกษาสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นล้นพ้น ที่ทรงกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้อัญเชิญพระบรมราโชวาท และพระราชดำรัสต่างๆ มาพิมพ์ในหนังสือเล่มนี้ได้ พระมหากรุณาธิคุณนี้จะจารึกในความทรงจำของผู้ศึกษาตลอดไป

ไกรยุทธ ธีรตยาภินันท์

พฤศจิกายน ๒๕๓๑

กิตติกรรมประกาศ

งานศึกษาที่ปรากฏเป็นผลงานที่ท่านผู้อ่านกำลังถืออยู่นี้ จะเป็นรูปเป็นร่างขึ้นมาไม่ได้หากไม่ใช่เพราะการเกื้อกูลของบุคคลจำนวนหนึ่ง ทั้งในแง่ของการสร้างโอกาสให้มีการศึกษานี้ ละในแง่ของการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อข้อมูลหรือเวลาในการติดต่อแหล่งข้อมูล ผู้ศึกษารู้สึกปีติยินดีเป็นอย่างยิ่งที่ได้มีโอกาสแสดงความขอบคุณต่อบุคคลเหล่านี้ในหน้าหนังสือเล่มนี้

บุคคลแรกที่ศึกษาขอขอบคุณ คือ รองศาสตราจารย์ ดร.กนก วงษ์ตระหง่าน ในฐานะที่เป็นเจ้าของความคิดสร้างสรรค์ผลงานที่เกี่ยวกับแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในมหามงคลสมัยพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก ซึ่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยให้การสนับสนุน ทำให้เกิดผลงาน “แนวพระราชดำริด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” ควบคู่กับผลงาน “แนวพระราชดำริด้านการเมืองการปกครองของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” ของ ดร.กนก วงษ์ตระหง่าน ก็ยังเป็นธุระในเรื่องต่างๆ เกี่ยวเนื่องกับโครงการนี้ ที่ผู้ศึกษาได้มีโอกาสรบกวนอยู่เสมอ

ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.ศลักษณ์ ทรพรพันธ์ รองอธิการบดีฝ่ายวิจัย ที่สนับสนุนให้มีการศึกษาแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอย่างเต็มที่ อีกทั้งยังแสดงความมั่นใจตลอดเวลาว่าผู้ศึกษาจะสามารถผลิตผลงานทำนองนี้ได้ อันเป็นเอกลักษณ์หนึ่งของการให้กำลังใจแก่ผู้ศึกษาในอันที่จะผลิตผลงานให้ดีที่สุด

ศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญศรี คุ้ม ผู้อำนวยการสถาบันไทยศึกษา ก็เป็นอาจารย์อีกท่านหนึ่งที่ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณเช่นกัน ในฐานะที่ได้มีส่วนสำคัญในการสนับสนุนและผลักดันให้มีการศึกษาแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและเป็นผู้คอยให้กำลังใจแก่ผู้ศึกษาตลอดเวลา

ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณบุคคลต่อไปนี้ด้วยที่มีส่วนติดต่อและรวบรวมข้อมูล คุณชุติตดา ผู้นำผล คุณศิริลักษณ์ รัตนวงศ์วิจิตร คุณจรีพร รัตนวงศ์วิจิตร และคุณพวงเพ็ญ วิมลสาระวงศ์ คุณวราภรณ์ จิวชัยศักดิ์ ได้กรุณาให้เวลาตรวจสอบการใช้ราชาศัพท์ที่ผิดพลาด และคุณคมสัน นิลาไพโรจน์ ก็ได้ช่วยพิมพ์ต้นฉบับผลการศึกษตามที่ถูกเร่งรัด ผู้ศึกษาขอขอบคุณบุคคลทั้งสองด้วยเช่นกัน

นอกจากนี้ ผู้ศึกษาก็ขอขอบคุณเพื่อนๆ ที่มีส่วนช่วยเหลือเอื้อเฟื้อในเรื่องข้อมูลหรือเอกสารบางอย่าง เพื่อนที่กล่าวถึงนี้มี คุณพ่ายพ พยอมยนต์ คุณจินตนา ต้นติเวชกุล คุณอมรา สวัสดิ์เสวี และคุณวิไล ศิริชมแสง

ผู้ศึกษาใคร่ใช้โอกาสนี้กราบขอบพระคุณท่านรองราชเลขาธิการในพระองค์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อาจารย์ภาวส บุนนาค ผู้ซึ่งได้กรุณาตั้งกล่าวให้กำลังใจแก่ผู้ศึกษา เมื่อได้เห็นรายงานการศึกษา ซึ่งเป็นต้นฉบับของหนังสือเล่มนี้ และขอขอบคุณ คุณเรณู ศรีสุนทร ที่ได้กรุณาสละเวลาตรวจสอบรายละเอียดถูกต้องของพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ผู้ศึกษาได้อัญเชิญไว้ในหนังสือเล่มนี้